
tattvabodhaH

తత్వబోధః అజ్కీత

Document Information

Text title : tattvabodha

File name : tattvabodharearranged.itx

Category : major_works

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Upanishad Brahendra (Ramachandrendra Sarasvati)(?)

Transliterated by : Sunder Hattangadi

Proofread by : Sunder Hattangadi

Description-comments : Renumbered and arranged

Latest update : Sept. 22, 2010, November 25, 2016

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

తత్త్వబోధః అజ్ఙీత

- ౧.౦ సాధనచతుష్టయమ్
- ౨.౦ తత్త్వవివేకః
- ౩.౦ శరీరత్రయమ్
- ౪.౦ జ్ఞానేంద్రియాణి
- ౫.౦ కర్మేంద్రియాణి
- ౬.౦ అపస్థాత్రయమ్
- ౭.౦ పంచకోశాః
- ౮.౦ ఆత్మన్
- ౯.౦ చతుర్వింశతితత్త్వోత్పత్తిప్రకారమ్
- ౧౦.౦ జీవేశ్వర భేదబుద్ధి
- ౧౧.౦ జీవేశ్వరైక్య
- ౧౨.౦ జీవన్ముక్తిః
- ౧౩.౦ కర్మాణి

వాసుదేవేన్ద్రయోగీన్ద్రం నత్వా జ్ఞానప్రదం గురుమ్ ।
ముముక్షూణాం హితార్థాయ తత్త్వబోధోఽభిధీయతే ॥

సాధనచతుష్టయసమ్పన్నాధికారిణాం మోక్షసాధనభూతం
తత్త్వవివేకప్రకారం వక్ష్యామః ।

- ౧.౦ సాధనచతుష్టయమ్
సాధనచతుష్టయం కిమ్ ?
- ౧.౧ నిత్యానిత్యవస్తువివేకః ।
- ౧.౨ ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగః ।
- ౧.౩ శమాదిషట్కసమ్పత్తిః ।
- ౧.౪ ముముక్షుత్వం చేతి ।

౧.౧.౧ వివేకః

నిత్యానిత్యవస్తువివేకః కః ?

నిత్యవస్తేవకం బ్రహ్మ తద్వ్యతిరిక్తం సర్వమనిత్యమ్ ।

అయమేవ నిత్యానిత్యవస్తువివేకః ।

౧.౧.౨ వైరాగ్యమ్

విరాగః కః ?

ఇహస్వర్గభోగేషు ఇచ్ఛారాహిత్యమ్ ।

౧.౧.౩ శమాదీనాధనసమ్పత్తిః కా ?

శమో దమ ఉపరమస్తితిజ్ఞా శ్రద్ధా సమాధానం చ ఇతి ।

౧.౧.౩.౧ శమః

శమః కః ?

మనోనిగ్రహః ।

౧.౧.౩.౨ దమః

దమః కః ?

చక్షురాదిబాహ్యేన్ద్రియనిగ్రహః ।

౧.౧.౩.౩ ఉపరమః

ఉపరమః కః ?

స్వధర్మానుష్ఠానమేవ ।

౧.౧.౩.౪ తితిజ్ఞా

తితిజ్ఞా కా ?

శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిసహిష్ణుత్వమ్ ।

౧.౧.౩.౫ శ్రద్ధా

శ్రద్ధా కీదృశీ ?

గురువేదాన్తవాక్యాదిషు విశ్వాసః శ్రద్ధా ।

౧.౧.౩.౬ సమాధానమ్

సమాధానం కిమ్ ?

చిత్తైకాగ్రతా ।

౧.౪ ముముక్షుత్వమ్

ముముక్షుత్వం కిమ్ ?

మోక్షో మే భూయాద్ ఇతి ఇచ్ఛా ।

ఏతత్ సాధనచతుష్టయమ్ ।

తతస్తత్వవివేకస్యాధికారిణో భవన్తి ।

౨.౦ తత్వవివేకః

౨.౧ తత్వవివేకః కః ?

ఆత్మా సత్యం తదన్యత్ సర్వం మిథ్యేతి ।

౨.౨ ఆత్మా కః ?

స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరాద్యవ్యతిరిక్తః పంచకోశాతీతః

సన్ అవస్థాత్రయసాక్షీ సచ్చిదానందస్వరూపః సన్

యస్తిష్ఠతి స ఆత్మా ।

౩.౦ శరీరత్రయమ్

౩.౧ స్థూలశరీరం కిమ్ ?

పంచీకృతపంచమహాభూతైః కృతం సత్కర్మజన్యం

సుఖదుఃఖాదిభోగాయతనం శరీరమ్

అస్తి జాయతే వర్ధతే విపరిణమతే అపక్షీయతే వినశ్యతీతి

షడ్వికారవదేతత్స్థూలశరీరమ్ ।

౩.౨ సూక్ష్మశరీరం కిమ్ ?

అపంచీకృతపంచమహాభూతైః కృతం సత్కర్మజన్యం

సుఖదుఃఖాదిభోగసాధనం పంచజ్ఞానేంద్రియాణి

పంచకర్మేంద్రియాణి పంచప్రాణాదయః మనశ్చైకం

బుద్ధిశ్చైకా ఏవం సప్తదశాకలాభిః సహ యత్తిష్ఠతి

తత్సూక్ష్మశరీరమ్ ।

౩.౩ కారణశరీరం కిమ్ ?

అనిర్వాచ్యానాద్యవిద్యారూపం శరీరద్వయస్య కారణమాత్రం

సత్స్వరూప అజ్ఞానం నిర్వికల్పకరూపం యదస్తి
తత్కారణశరీరమ్ ।
సత్స్వరూపాజ్ఞానం నిర్వికల్పకరూపం యదస్తి
తత్కారణశరీరమ్ ।

-
- ౪.౦ జ్ఞానేన్ద్రియాణి
 ౪.౧ శ్రోత్రం త్వక్ చక్షుః రసనా ఘ్రాణమ్ ఇతి పంచ జ్ఞానేన్ద్రియాణి ।
 ౪.౧.౦ జ్ఞానేన్ద్రియదేవతాః
 ౪.౧.౧ శ్రోత్రస్య దిగ్దేవతా ।
 ౪.౧.౨ త్వచో వాయుః ।
 ౪.౧.౩ చక్షుషః సూర్యః ।
 ౪.౧.౪ రసనాయా వరుణః ।
 ౪.౧.౫ ఘ్రాణస్య అశ్వినౌ ।
 ఇతి జ్ఞానేన్ద్రియదేవతాః ।
 ౪.౨ జ్ఞానేన్ద్రియవిషయాః
 ౪.౨.౧ శ్రోత్రస్య విషయః శబ్దగ్రహణమ్ ।
 ౪.౨.౨ త్వచో విషయః స్పర్శగ్రహణమ్ ।
 ౪.౨.౩ చక్షుషో విషయః రూపగ్రహణమ్ ।
 ౪.౨.౪ రసనాయా విషయః రసగ్రహణమ్ ।
 ౪.౨.౫ ఘ్రాణస్య విషయః గంధగ్రహణమ్ ఇతి ।

-
- ౫.౦ కర్మేన్ద్రియాణి
 ౫.౧ వాక్పాణిపాదపాయూపస్థానీతి పంచకర్మేన్ద్రియాణి ।
 ౫.౧.౦ కర్మేన్ద్రియదేవతాః
 ౫.౧.౧ వాచో దేవతా వహ్నిః ।
 ౫.౧.౨ హస్తయోరిన్ద్రః ।
 ౫.౧.౩ పాదయోర్విష్ణుః ।
 ౫.౧.౪ పాయోర్మృత్యుః ।
 ౫.౧.౫ ఉపస్థస్య ప్రజాపతిః ।
 ఇతి కర్మేన్ద్రియదేవతాః ।
 ౫.౨ కర్మేన్ద్రియవిషయాః

- ౫.౨.౧ వాచో విషయః భాషణమ్ ।
 ౫.౨.౨ పాణ్యోర్విషయః వస్తుగ్రహణమ్ ।
 ౫.౨.౩ పాదయోర్విషయః గమనమ్ ।
 ౫.౨.౪ పాయోర్విషయః మలత్యాగః ।
 ౫.౨.౫ ఉపస్థస్య విషయః ఆనంద ఇతి ।

- ౬.౦ అవస్థాత్రయమ్
 అవస్థాత్రయం కిమ్ ?
 ౬.౧ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాః ।

- ౬.౧.౧ జాగ్రదవస్థా కా ?
 శ్రోత్రాదిజ్ఞానేన్ద్రియైః శబ్దాదివిషయైశ్చ జ్ఞాయతే
 ఇతి యత్ సా జాగ్రదవస్థా ।
 ౬.౧.౧.౧ స్థూల శరీరాభిమానీ ఆత్మా విశ్వ ఇత్యుచ్యతే ।

- ౬.౧.౨ స్వప్నావస్థా కేతి చేత్ ?
 జాగ్రదవస్థాయాం యద్బ్రహ్మం యద్ శ్రుతమ్
 తజ్జనితవాసనయా నిద్రాసమయే యః ప్రపంచః ప్రతీయతే
 సా స్వప్నావస్థా ।
 ౬.౧.౨.౧ సూక్ష్మశరీరాభిమానీ ఆత్మా తైజస ఇత్యుచ్యతే ।

- ౬.౧.౩ అతః సుషుప్త్యవస్థా కా ?
 అహం కిమపి న జానామి సుఖేన మయా నిద్రాఽనుభూయత ఇతి
 సుషుప్త్యవస్థా ।
 ౬.౧.౩.౧ కారణశరీరాభిమానీ ఆత్మా ప్రాణ ఇత్యుచ్యతే ।

- ౭.౦ పంచకోశాః
 ౭.౧ పంచ కోశాః కే ?
 అన్నమయః ప్రాణమయః మనోమయః విజ్ఞానమయః ఆనందమయశ్చైతి ।
 ౭.౧.౧ అన్నమయః కః ?

అన్నరసేవైవ భూత్వా అన్నరసేవైవ వృద్ధిం ప్రాప్య
అన్నరూపపృథివ్యాం యద్విలీయతే తదన్నమయః కోశః
స్థూలశరీరమ్ ।

౭.౧.౨ ప్రాణమయః కః ?

ప్రాణాద్యాః పంచవాయవః వాగాదీన్ద్రియపంచకం
ప్రాణమయః కోశః ।

౭.౧.౩ మనోమయః కోశః కః ?

మనశ్చ జ్ఞానేన్ద్రియపంచకం మిలిత్వా యో భవతి స
మనోమయః కోశః ।

౭.౧.౪ విజ్ఞానమయః కః ?

బుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియపంచకం మిలిత్వా యో భవతి స
విజ్ఞానమయః కోశః ।

౭.౧.౫ ఆనందమయః కః ?

ఏవమేవ కారణశరీరభూతావిద్యాస్థమలినసత్త్వం
ప్రియాదివృత్తినహితం సత్ ఆనందమయః కోశః ।
ఏతత్కోశపంచకమ్ ।

౮.౦ ఆత్మన్

మదీయం శరీరం మదీయాః ప్రాణాః మదీయం మనశ్చ
మదీయా బుద్ధిర్మదీయం అజ్ఞానమితి స్వేనైవ జ్ఞాయతే
తద్యథా మదీయత్వేన జ్ఞాతం కటకకుణ్డల గృహాదికం
తద్యథా మదీయత్వేన జ్ఞాతం కటకకుణ్డలగృహాదికం
స్వస్మద్భిన్నం తథా పంచుకోశాదికం స్వస్మద్భిన్నం
మదీయత్వేన జ్ఞాతమాత్మా న భవతి ॥

౮.౧ ఆత్మా తర్హి కః ?

సచ్చిదానందస్వరూపః ।

౮.౧.౧ సత్కిమ్ ?

కాలత్రయేఽపి తిష్ఠతీతి సత్ ।

౮.౧.౨ చిత్కిమ్ ?

జ్ఞానస్వరూపః ।

౮.౧.౩ ఆనందః కః ?

సుఖస్వరూపః ।

౮.౨ ఏవం సచ్చిదానందస్వరూపం స్వాత్మానం విజానీయాత్ ।

౯.౦ అథ చతుర్వింశతితత్వోత్పత్తిప్రకారం వక్ష్యామః ।

౯.౧ బ్రహ్మశ్రయా సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మికా మాయా అస్తి ।

౯.౧.౧ తతః ఆకాశః సమూభతః ।

౯.౧.౨ ఆకాశాద్ వాయుః ।

౯.౧.౩ వాయోస్తేజః ।

౯.౧.౪ తేజస ఆపః ।

౯.౧.౫ అదభ్యః పృథివీ ।

౯.౨ జ్ఞానేన్ద్రియసమూభతి

ఏతేషాం పంచుతత్త్వానాం మధ్యే

౯.౨.౧ ఆకాశస్య సాత్వికాంశాత్ శ్రోత్రేన్ద్రియం సమూభతమ్ ।

౯.౨.౨ వాయోః సాత్వికాంశాత్ త్వగిన్ద్రియం సమూభతమ్ ।

౯.౨.౩ అగ్నేః సాత్వికాంశాత్ చక్షురిన్ద్రియం సమూభతమ్ ।

౯.౨.౪ జలస్య సాత్వికాంశాత్ రసనేన్ద్రియం సమూభతమ్ ।

౯.౨.౫ పృథివ్యాః సాత్వికాంశాత్ స్పృశేన్ద్రియం సమూభతమ్ ।

౯.౩ అన్తఃకరణ సమూభతి

ఏతేషాం పంచుతత్త్వానాం సమష్టిసాత్వికాంశాత్

మనోబుద్ధ్యహాఙ్కార చిత్తాన్తఃకరణాని సమూభతాని ।

౯.౩.౧ సజ్కల్పవికల్పాత్మకం మనః ।

౯.౩.౨ నిశ్చయాత్మికా బుద్ధిః ।

౯.౩.౩ అహంకర్తా అహంకారః ।

౯.౩.౪ చిన్తనకర్తృ చిత్తమ్ ।

౯.౪ అన్తఃకరణదేవతాః

౯.౪.౧ మనసో దేవతా చన్దమాః ।

౯.౪.౨ బుద్ధిర్భూహ్మా ।

౯.౪.౩ అహంకారస్య రుద్రః ।

౯.౪.౪ చిత్తస్య వాసుదేవః ।

౯.౫ కర్మేన్ద్రియతసమూభతి

ఏతేషాం పంచుతత్త్వానాం మధ్యే

- ౯.౫.౧ ఆకాశస్య రాజసాంశాత్ వాగీన్ద్రియం సమ్భూతమ్ ।
 ౯.౫.౨ వాయోః రాజసాంశాత్ పాణీన్ద్రియం సమ్భూతమ్ ।
 ౯.౫.౩ వస్తే రాజసాంశాత్ పాదేన్ద్రియం సమ్భూతమ్ ।
 ౯.౫.౪ జలస్య రాజసాంశాత్ ఉపన్థేన్ద్రియం సమ్భూతమ్ ।
 ౯.౫.౫ పృథివ్యా రాజసాంశాత్ గుదేన్ద్రియం సమ్భూతమ్ ।
 ౯.౫.౬ ఏతేషాం సమష్టిరాజసాంశాత్ పంచప్రాణాః సమ్భూతాః ।
 ౯.౬ పంచుతత్త్వసమ్భూతి
 ౯.౬.౧ ఏతేషాం పంచుతత్త్వానాం తామసాంశాత్
 పంచీకృతపంచుతత్త్వాని భవన్తి ।
 పంచీకరణం కథమ్ ఇతి చేత్ ।
 ౯.౬.౨ ఏతేషాం పంచుమహాభూతానాం తామసాంశస్వరూపమ్
 ఏకమేకం భూతం ద్విధా విభజ్య ఏకమేకమర్థం పృథక్
 తూష్ణీ వ్యవస్థాప్య అపరమపరమర్థం చతుర్థం విభజ్య
 స్వార్థమన్యేషు అర్థేషు స్వభాగచతుష్టయసంయోజనం
 కార్యమ్ । తదా పంచీకరణం భవతి ।
 ౯.౬.౩ ఏతేభ్యః పంచీకృతపంచుమహాభూతేభ్యః స్థూలశరీరం
 భవతి ।
 ౯.౬.౪ ఏవం పిణ్డబ్రహ్మణ్డయోరైక్యం సమ్భూతమ్ ।

- ౧౦.౦ జీవేశ్వర భేదబుద్ధి
 ౧౦.౧ స్థూలశరీరాభిమానీ జీవనామకం బ్రహ్మప్రతిబిమ్బం భవతి ।
 స ఏవ జీవః ప్రకృత్యా స్వస్మాత్ ఈశ్వరం భిన్నత్యేన జానాతి ।
 ౧౦.౨ అవిద్యోపాధిః సన్ ఆత్మా జీవ ఇత్యుచ్యతే ।
 ౧౦.౩ మాయోపాధిః సన్ ఈశ్వర ఇత్యుచ్యతే ।
 ౧౦.౪ ఏవం ఉపాధిభేదాత్ జీవేశ్వరభేదదృష్టిః యావత్పర్యంతం తిష్ఠతి
 తావత్పర్యంతం జన్మమరణాదిరూపసంసారో న నివర్తతే ।
 ౧౦.౫ తస్మాత్కారణాన్న జీవేశ్వరయోర్భేదబుద్ధిః స్వికార్యా ।

- ౧౧.౦ జీవేశ్వరైక్య
 నను సాహంకారస్య కించిదజ్ఞస్య జీవస్య నిరహంకారస్య
 సర్వజ్ఞస్య ఈశ్వరస్య తత్త్వమసీతి మహావాక్యాత్

కథమభేదబుద్ధిః స్యాదుభయోః

విరుద్ధధర్మాక్రాంతత్వాత్ | ఇతి చేన్న |

- ౧౧.౧ స్థూలసూక్ష్మశరీరాభిమానీ త్వంపదవాచ్యార్థః |
ఉపాధివినిర్ముక్తం సమాధిదశాసమ్మన్నం శుద్ధం చైతన్యం
త్వంపదలక్ష్యార్థః |
- ౧౧.౨ ఏవం సర్వజ్ఞత్వాదివిశిష్ట ఈశ్వరః తత్పదవాచ్యార్థః |
ఉపాధిశూన్యం శుద్ధచైతన్యం తత్పదలక్ష్యార్థః |
- ౧౧.౩ ఏవం చ జీవేశ్వరయో చైతన్యరూపేణాభేదే బాధకాభావః |

౧౨.౦ జీవన్ముక్తిః

ఏవం చ వేదాంతవాక్యైః సద్గురూపదేశేన చ సర్వేష్యపి భూతేషు
యేషాం బ్రహ్మబుద్ధిరుత్పన్నా తే జీవన్ముక్తాః ఇత్యర్థః |

౧౨.౧ నను జీవన్ముక్తః కః ?

యథా దేహోఽహం పురుషోఽహం బ్రాహ్మణోఽహం శూద్రోఽహమస్మీతి
దృఢనిశ్చయస్తథా నాహం బ్రాహ్మణః న శూద్రః న పురుషః
కింస్తు అసంగః సచ్చిదానందస్వరూపః ప్రకాశరూపః
సర్వాన్తర్యామీ చిదాకాశరూపోఽస్మీతి దృఢనిశ్చయ
రూపోఽపరోక్షజ్ఞానవాన్ జీవన్ముక్తః ||

౧౨.౨ బ్రహ్మైవాహమస్మీత్యపరోక్షజ్ఞానేన నిఖిలకర్మబన్ధవినిర్ముక్తః స్యాత్ |

౧౩.౦ కర్మాణి

కర్మాణి కతివిధాని సన్తితి చేత్

౧౩.౧ ఆగామిసంఘాతప్రారబ్ధభేదేన త్రివిధాని సన్తి |

౧౩.౧.౧ జ్ఞానోత్పత్త్యనంతరం జ్ఞానిదేహకృతం పుణ్యపాపరూపం కర్మ
యదస్తి తదాగామిత్యభిధీయతే |

౧౩.౧.౨ సంఘాతం కర్మ కిమ్ ?

అనన్తకోటిజన్మనాం బీజభూతం సత్ యత్కర్మజాతం పూర్వార్జితం
తిష్ఠతి తత్ సంఘాతం జ్ఞేయమ్ |

౧౩.౧.౩ ప్రారబ్ధం కర్మ కిమితి చేత్ |

ఇదం శరీరముత్పాద్య ఇహ లోకే ఏవం సుఖదుఃఖాదిప్రదం

- యత్కర్మ తత్ప్రార్థం
 భోగేన నష్టం భవతి ప్రారబ్ధకర్మణాం భోగాదేవ క్షయ ఇతి ।
- ౧౩.౨ సఞ్చితం కర్మ బ్రహ్మైవాహమితి నిశ్చయాత్మకజ్ఞానేన నశ్యతి ।
- ౧౩.౩ ఆగామి కర్మ అపి జ్ఞానేన నశ్యతి కించ ఆగామి కర్మణాం
 నలినీదలగతజలవత్ జ్ఞానినాం సమ్బద్ధో నాస్తి ।
- ౧౩.౪ కించ యే జ్ఞానినం స్తువన్తి భజన్తి అర్చయన్తి తాన్ప్రతి
 జ్ఞానికృతం ఆగామి పుణ్యం గచ్ఛతి ।
- ౧౩.౫ యే జ్ఞానినం నిన్దన్తి ద్విషన్తి దుఃఖప్రదానం కుర్వన్తి తాన్ప్రతి
 జ్ఞానికృతం సర్వమాగామి క్రియమాణం యదవాచ్యం కర్మ
 పాపాత్మకం తద్గచ్ఛతి । సుహృదః పుణ్యకృతం
 దుర్భుదః పాపకృత్యం గృహ్లాన్తి ।
- ౧౩.౬ తథా చాత్మవిత్సంసారం తీర్త్వా బ్రహ్మాన్దమిహైవ ప్రాప్నోతి ।
 తరతి శోకమాత్మవిత్ ఇతి శ్రుతేః ।
- ౧౩.౭ తనుం త్యజతు వా కాశ్యాం శ్వపచస్య గృహే౭థ వా ।
 జ్ఞానసమ్ప్రాప్తినమయే ముక్తో౭సౌ విగతాశయః । ఇతి స్మృతేశ్చ ।
 ఇతి తత్త్వబోధప్రకరణం సమాప్తమ్ ।

Encoded and renumbered by Sunder Hattangadi

tattvabodhaH

pdf was typeset on March 24, 2024

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

